

การพัฒนาเครือข่ายการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

Network Development of a Community Enterprise Management in the Songkhla Lake Basin

ธนุวัศ สุวรรณวงศ์^{1*}

Danuvat Suwanvong^{1*}

Abstract

The purposes of this research were to (1) study guidelines for network development of community enterprise management, (2) study opportunities and the possibility of network connection, and (3) develop a network model of community enterprise management in the Songkhla Lake Basin.

This study was qualitative. The population was a community enterprise group in the Songkhla Lake Basin, represented by the sampling of 130 entrepreneurs in the area. Data collection was done through group discussion, brainstorming, and joint activities. Almost all data were analysed using content analysis with inductive analysis techniques, under the group-to-group network format and the network format that contains the central organization.

The results of the study showed that the guidelines for building a management network of community enterprises in the Songkhla Lake Basin must

¹คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

¹Faculty of Management Sciences, Prince of Songkla University, Hatyai District, Songkhla Province 90110

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: danuvat.s@psu.ac.th)

รับบทความวันที่ 3 เมษายน 2563 แก้ไขวันที่ 25 ตุลาคม 2563 รับลงตีพิมพ์วันที่ 6 พฤศจิกายน 2563

be as follows: Firstly, central organizations should get involved in the networking procedure with the participation of relevant parties. Secondly, the network of community enterprises should be expanded. Thirdly, the network relationship must be developed. Finally, there must be cooperation in the network. In addition, the factor that can connect networks is a knowledge network. This mechanism is created by the cooperation of many agencies. Two main factors can create opportunities and possibilities for network linking: (1) a one-to-one relationship of the enterprise groups, and (2) networking through intermediaries, on the condition that the operation must be performed with facilitators. The model for network management of the local community enterprise group is classified as that of a knowledge management network, with the relevant government agencies or educational institutions being the first units to coordinate them.

Keywords: Community Enterprise, Development of a Network, Songkhla Lake Basin

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 2) ศึกษาโอกาสและความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่าย 3) พัฒนาต้นแบบเครือข่ายการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากร ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา 13 กลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 130 ตัวอย่าง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการประชุมกลุ่มย่อย การประชุมระดมสมอง และการสร้างกิจกรรมร่วมกัน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เชิงอุปนัย ภายใต้รูปแบบเครือข่ายแบบการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่อกัน และรูปแบบเครือข่ายที่มีองค์กรกลาง ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการสร้างเครือข่ายการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ต้องมีกระบวนการ 1) องค์กรกลางเข้ามาดำเนินการสร้างเครือข่ายภายใต้การมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง 2) ขยายฐานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้เพิ่มมากขึ้น 3) พัฒนาความสัมพันธ์ทางเครือข่าย และ 4) สร้างให้เกิดความร่วมมือกันในเครือข่าย และประเด็นที่สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายได้จะเป็นด้านเครือข่ายความรู้ โดยกลไกดังกล่าวเกิดขึ้นโดยหลายหน่วยงาน ส่วนโอกาสและความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายมี 2 ประเด็นหลัก คือ 1) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่อกันวิสาหกิจชุมชน และ 2) การเชื่อมโยงเครือข่ายโดยผ่านตัวกลาง ซึ่งดำเนินงานลักษณะวิทยาการกระบวนการ ส่วนต้นแบบเครือข่ายการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเป็นลักษณะของเครือข่ายการจัดการความรู้ โดยมีหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องหรือสถาบันการศึกษาเป็นหน่วยงานตั้งต้นในการเชื่อมประสานงาน

คำสำคัญ: วิสาหกิจชุมชน การพัฒนาเครือข่าย กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

บทนำ

วิสาหกิจชุมชนถือเป็นองค์กรภาคประชาชนในชุมชนท้องถิ่นที่มีความสำคัญที่จะช่วยแก้ไข ปัญหาเรื่องความยากจนของประชาชนโดยเฉพาะระดับฐานราก ทั้งยังเป็นแนวทางที่ช่วยเสริมสร้างให้ เศรษฐกิจ สังคม และชุมชนท้องถิ่นเกิดความยั่งยืน อันเนื่องจากการดำเนินงานที่มีลักษณะเป็นการส่งเสริม ให้คนในชุมชนได้รู้จักนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทำให้สามารถพึ่งพาตนเองได้และ เป็นการจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม และประเพณีของท้องถิ่น โดยมีหน่วยงานภาครัฐคอยหนุนเสริมหรือเป็นกลไกสำคัญในการ เข้าช่วยเหลือ สนับสนุน เพื่ออำนวยความสะดวกในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งถือเป็นสาระสำคัญยิ่งต่อความเข้มแข็งของชุมชนฐานรากที่จะช่วย เป็นส่วนสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระดับประเทศให้มีความมั่นคงอย่างยั่งยืน ดังที่ Khamanarong (2002) ได้อธิบายไว้ว่าประเทศไทยจะพัฒนาได้ด้วยการพัฒนาอุตสาหกรรมชนบท โดยเฉพาะวิสาหกิจชุมชน ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ถือเป็นประเด็นเชิงภูมิศาสตร์ ที่มีความสำคัญยิ่ง

พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เป็นพื้นที่ทางภูมิศาสตร์พื้นที่หนึ่งที่เป็นเป้าหมายและยุทธศาสตร์ สำหรับการพัฒนาของหน่วยงานรัฐในระดับต่าง ๆ ทั้งระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับประเทศ เนื่องจากพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย มีความหลากหลายทางชีวภาพและมีการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศอยู่ตลอดเวลา เป็นแหล่งผลิตข้าว ที่สำคัญของภาคใต้ โดยเฉพาะบริเวณฝั่งตะวันตกหรือจังหวัดพัทลุงในปัจจุบัน ขณะเดียวกันทะเลสาบ สงขลาที่เกิดขึ้นก็เป็นแหล่งของสัตว์น้ำนานาชนิด (Promsakla Na Sakonnakorn & Sungkarat, 2013) ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้ว่าพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทาง ทรัพยากรธรรมชาติค่อนข้างมาก อย่างไรก็ตาม ในอนาคตหากมีกิจกรรมและการดำเนินการที่ไม่เหมาะสม เกิดขึ้นบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จนเกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศที่เปลี่ยนแปลงไปอาจส่งผลต่อ ระบบนิเวศของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา และการพัฒนาทะเลสาบสงขลาที่ยั่งยืน (Angsupanich, 2003) ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ถือเป็นกลุ่ม ดำเนินงานสำคัญที่ใช้ ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่จะต้องให้ความสำคัญต่อการดำเนินงานที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงลบ ต่อฐานทรัพยากรในพื้นที่

เครือข่ายการจัดการเป็นเครื่องมือหนึ่งในเชิงการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เพื่อให้เกิดการเฝ้าระวังฐานทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ร่วมกัน ตลอดจนสร้าง ความเข้มแข็งในการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ให้มีประสิทธิภาพ และเกิดความยั่งยืน ภายใต้ความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ ที่เป็นองค์กรภาคประชาชนที่สำคัญ ซึ่งเครือข่ายการจัดการถือเป็นวิธีการทำงานที่ได้รับความนิยมทั้งใน

องค์กรภาครัฐ ภาคธุรกิจ และการทำงานเชิงพัฒนาท้องถิ่นและการพัฒนาสังคม เพราะเครือข่ายการจัดการ นอกจากจะทำให้เกิดการหนุนเสริมการช่วยเหลือกันภายในระหว่างเครือข่ายด้านต่าง ๆ กับกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียของเครือข่ายแล้ว ยังมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จะทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันอย่างยั่งยืน และรู้จักที่จะพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนภายใต้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังก่อให้เกิดการเรียนรู้และการดำเนินกิจกรรมในลักษณะเครือข่ายภายในพื้นที่ และเกิดการแก้ปัญหาหรือดำเนินกิจกรรมในลักษณะบูรณาการ และเชื่อมโยงมิติต่าง ๆ เข้าด้วยกันมากขึ้น

ดังนั้น ด้วยความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเครือข่ายการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา อันเป็นเครื่องมือหรือกลไกหนึ่งในการช่วยยกระดับความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับองค์กรภาคประชาชนหรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในการช่วยหนุนเสริมและอำนวยความสะดวกทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำของการดำเนินงานเพื่อสร้างฐานความเข้มแข็งในเชิงการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ให้เกิดความยั่งยืนและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ภายใต้การกำกับดูแลช่วยเหลือของหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง และส่งผลต่อการดำรงอยู่ในภูมิศาสตร์ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพและความอุดมสมบูรณ์เดียวกันให้ยังคงความยั่งยืนต่อไป

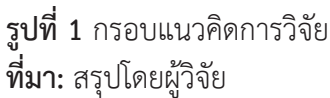
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
2. เพื่อศึกษาโอกาสและความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
3. เพื่อพัฒนาต้นแบบเครือข่ายการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นที่การพัฒนาเครือข่ายการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนถือเป็นกลุ่มองค์กรที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนและสร้างความเข้มแข็งแก่ท้องถิ่น ตามที่ Pongpit (2002) ได้กล่าวไว้ว่า ปัจจุบันผู้คนเริ่มหันมาให้ความสำคัญกับวิสาหกิจชุมชนจนถือได้ว่าเป็นยุคแห่งวิสาหกิจชุมชน โดยวิสาหกิจชุมชนเป็นแนวคิดที่มุ่งแปรรูปผลผลิตตามธรรมชาติ สร้างผลิตภัณฑ์ หรือผลิตผลโดยครอบครัวในชุมชน โดยองค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อการบริโภคและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน โดยมีหลักการคิดที่สำคัญ คือ สร้างความหลากหลายของผลผลิตและผลิตภัณฑ์ในชุมชนเพื่อการบริโภคแบบพึ่งพาตนเอง ลดรายจ่ายให้ครอบครัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ด้านกำไรสูงสุดและเอาเปรียบผู้บริโภค หรืออีกความหมายหนึ่งที่ Pongpit (2009) ได้กล่าวไว้ว่า วิสาหกิจชุมชนเกิดจากการที่คนกลุ่มหนึ่ง

ในชุมชนมาร่วมมือกันทำอะไรบางอย่างที่เกี่ยวกับการผลิต การแปรรูป การจัดการทรัพยากร การจัดการทุน การจัดการตลาด โดยมีการซื้อขายในลักษณะสหกรณ์ แต่แตกต่างกันที่ระเบียบและกฎเกณฑ์ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนเน้นการแบ่งปัน การช่วยเหลือกันมากกว่าการแข่งขัน วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นหน่วยที่ทำให้เกิดความร่วมแรงร่วมใจ ไม่แตกแยก ไม่แบ่งพรรค แบ่งพวก และไม่ต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของตนและพวกพ้อง เพราะวิสาหกิจชุมชน คือ การเน้นการช่วยเหลือกัน ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ที่ได้ให้ความหมายของคำว่า “วิสาหกิจชุมชน” หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรืออื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใด หรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน (Secretariat Office of Community Enterprise Promotion Board, 2005) อย่างไรก็ตาม กฎหมายได้กำหนดให้มีการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนอย่างครบวงจรไว้ 3 ระดับ ได้แก่ 1) วิสาหกิจชุมชนระดับปฐมภูมิ โดยส่งเสริมการจัดตั้ง การให้ความรู้ การศึกษาวิจัยในการนำทุนชุมชนมาใช้อย่างเหมาะสม การร่วมมือกันในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ 2) วิสาหกิจชุมชนระดับที่มีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้แล้ว โดยส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การรักษาคุณภาพ การศึกษาวิจัย เทคโนโลยีและการตลาด การสร้างความเชื่อถือทางธุรกิจ และความปลอดภัยแก่ผู้บริโภค การประสานงานแหล่งเงินทุน เพื่อให้สามารถเป็นผู้ประกอบการหรือพัฒนาไปสู่การประกอบธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต่อไปในอนาคต และ 3) วิสาหกิจชุมชนระดับที่เป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนหรือที่มีการดำเนินการจัดตั้งเป็นองค์กรธุรกิจใดๆ โดยรัฐจะให้การสนับสนุนการจัดตั้งการประกอบการ การตลาด ความสัมพันธ์และความร่วมมือกันระหว่างเครือข่าย หรือภาคธุรกิจ หรืออุตสาหกรรมอื่น เพื่อขยายและสร้างความมั่นคงให้แก่กิจการวิสาหกิจชุมชน โดยการศึกษาวิจัยนี้มุ่งศึกษาการพัฒนาเครือข่ายการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ซึ่งเป็นการศึกษาเพื่อตอบสนองต่อประเด็นการส่งเสริมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ในระดับที่ 3 ตามที่กฎหมายกำหนดไว้โดยใช้กรอบรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือแบบการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่อกกลุ่ม ที่เสนอโดย Jareonwongsak (2000) และรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือแบบที่มีองค์กรกลาง โดยแต่ละองค์กรสมาชิกมีการติดต่อซึ่งกันและกัน และมีองค์กรกลางเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ที่เสนอโดย Starkey (1997) ดังนั้น จากแนวคิด และทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น สามารถนำเสนอกรอบแนวคิดการวิจัยสำหรับใช้ประกอบในการศึกษาครั้งนี้ ดังนี้

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) (Photisita, 2013) โดยมีรายละเอียดวิธีการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยครั้งนี้มีประชากร คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ที่ได้จดทะเบียนแล้ว จำนวน 922 วิสาหกิจชุมชน (Department of Agriculture Extension, Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2018) ส่วนกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน จำนวน 13 กลุ่ม กลุ่มละ 10 คน รวมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นตัวแทนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 130 คน ซึ่งเป็นคณะกรรมการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนการศึกษา ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง เป็นกลุ่มวิสาหกิจที่จดทะเบียนมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี และได้ผ่านการประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจากกรมส่งเสริมการเกษตร และมีผลการประเมินอยู่ในระดับดี นอกจากนั้น เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีความโดดเด่น โดยพิจารณาจากรางวัลที่ได้รับและจากข้อมูลแนะนำของหน่วยงานที่กำกับดูแลระดับจังหวัด จึงทำให้ได้จำนวนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เป็นตัวแทนของการศึกษารั้งนี้ทั้งหมด 13 กลุ่ม ซึ่งครอบคลุมอยู่ใน 8 อำเภอ ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ที่กระจายอยู่ในทั้ง 3 จังหวัด ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นต้นแบบ

ในการพัฒนาเครือข่ายจำเป็นต้องมีความรู้จักกันมาบ้างแล้ว ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการบอกต่อ (Snowball) จากกลุ่มวิสาหกิจแต่ละกลุ่มที่ผู้วิจัยลงพื้นที่สำรวจครั้งแรกอีกครั้ง โดยให้ข้อมูลกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เป็นตัวแทนศึกษาภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ จากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงในขั้นตอนแรก และจากการแนะนำของหน่วยงานที่กำกับดูแลระดับจังหวัด เพื่อเป็นการยืนยันกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้อีกครั้งว่าเป็นไปตามเงื่อนไขและกลุ่มตัวอย่างได้รู้จักกันมาบ้างแล้ว ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญของการพัฒนาเครือข่ายภายใต้การวิจัยครั้งนี้ ฉะนั้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้จึงครอบคลุมกลุ่มวิสาหกิจที่ดำเนินงานแปรรูป จำนวน 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปสินค้าเกษตร 2) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปสินค้าอาหาร และ 3) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูป ประดิษฐ์เครื่องอุปโภค บริโภค โดยเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ใน 3 จังหวัด ดังนี้ 1) จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบไปด้วย อำเภอชะอวด และอำเภอหัวไทร 2) จังหวัดพัทลุง ประกอบด้วย อำเภอเมืองพัทลุง อำเภอเขาชัยสน และอำเภอควนขนุน และ 3) จังหวัดสงขลา ประกอบด้วย อำเภอเมืองสงขลา อำเภอสทิงพระ และอำเภอสิงหนคร

โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวน 13 กลุ่ม อยู่ในพื้นที่จังหวัดสงขลา จำนวน 5 กลุ่ม อยู่ในพื้นที่จังหวัดพัทลุง จำนวน 4 กลุ่ม และอยู่ในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 4 กลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้ 1) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชุมชนแม่บ้านเกษตรบ้านบ่อใหม่ (หัตถกรรมโยตาล) ต.จะทิ้งพระ อ.สทิงพระ จ.สงขลา 2) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านเกษตรกรบ้านคลองฉนวน (น้ำตาลแว่น) ต.ชุมพล อ.สทิงพระ จ.สงขลา 3) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบางดานศิลปประดิษฐ์ ต.เขารูปช้าง อ.เมืองสงขลา จ.สงขลา 4) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอเกาะยอกลุ่มร่มไทร ต.เกาะยอ อ.เมืองสงขลา จ.สงขลา 5) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านการเคหะสงขลาผลิตภัณฑ์ต้นธูปฤๅษีและเส้นใยพืช ต.เขารูปช้าง อ.เมืองสงขลา จ.สงขลา 6) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสตรีทอผ้าบ้านแพรกหา ต.แพรกหา อ.ควนขนุน จ.พัทลุง 7) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกระจูดบ้านโคกเมา หมู่ 8 ต.ทะเลน้อย อ.ควนขนุน จ.พัทลุง 8) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมกะลามะพร้าวบ้านคอกวัว ต.ชัยบุรี อ.เมืองพัทลุง จ.พัทลุง 9) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมชลสิทธิ์บ้านคอกวัว ต.ชัยบุรี อ.เมืองพัทลุง จ.พัทลุง 10) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวครบวงจรหัวไทร ต.หัวไทร อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช 11) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าบาติก ต.เกาะเพชร อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช 12) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์กระจูดบ้านควนป้อม ต.เคร็ง อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช และ 13) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านเนินม่วง ต.ขนหาด อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่ได้กำหนดประเด็นคำถามต่าง ๆ ไว้สำหรับใช้ประกอบการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากการประชุมกลุ่มย่อย การประชุมระดมสมอง และการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เช่น ข้อมูลทั่วไป ที่มาที่ไปการเกิดกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ความเข้าใจเกี่ยวกับเครือข่าย ความเข้าใจเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน ความเห็นเกี่ยวกับหน่วยงานที่ควรมีส่วนร่วม เป้าหมายของเครือข่าย และประเด็นต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาเครือข่ายร่วมกัน เป็นต้น โดยนำส่งผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อพิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์และเนื้อหาการวิจัย จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ผ่านการตรวจสอบแล้ว มาปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้ในการสอบถามความคิด

เห็นจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แบบ 2 ทาง คือ เก็บข้อมูลโดยคณะผู้วิจัยจากการสังเกตและจดบันทึก และเก็บข้อมูลจากคณะกรรมการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้ จำนวนทั้งหมด 130 คน จาก 13 กลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยใช้การประชุมกลุ่มย่อย (Group Discussion) การประชุมระดมสมอง (Brainstorm) ตลอดจนการสร้างกิจกรรมร่วมกันเพื่อเป็นการตรวจสอบความเข้าใจและความถูกต้องระหว่างนักวิจัยและกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั้ง 13 กลุ่ม

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เชิงอุปนัย (Inductive Analysis Techniques) ผ่านการดำเนินกิจกรรมถอดบทเรียนโดยคณะผู้วิจัยจากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีต่าง ๆ เพื่อเสนอแนวทางการสร้างเครือข่าย โอกาส และความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายและพัฒนาต้นแบบเครือข่ายการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ผ่านการจัดประชุมกลุ่มย่อย การประชุมระดมสมอง และการสร้างกิจกรรมร่วมกัน เพื่อนำรายละเอียดของผลการพูดคุยในประเด็นต่าง ๆ มาใช้สำหรับกิจกรรมถอดบทเรียนโดยคณะผู้วิจัยจากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ เป็นวิสาหกิจชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ใน 3 จังหวัด ได้แก่ 1) จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย อำเภอชะอวด และอำเภอหัวไทร 2) จังหวัดพัทลุง ประกอบด้วย อำเภอเมืองพัทลุง อำเภอเขาชัยสน และอำเภอควนขนุน 3) จังหวัดสงขลา ประกอบด้วย อำเภอเมืองสงขลา อำเภอสทิงพระ และ อำเภอสิงหนคร โดยกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเพื่อพัฒนาเครือข่ายในครั้งนี้ครอบคลุมกลุ่มวิสาหกิจที่ดำเนินงานแปรรูป ทั้ง 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปสินค้าเกษตร เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่นำผลิตผลจากพืชและสัตว์ มาทำการแปรรูปเพื่อเป็นสินค้าทางการเกษตร เช่น ข้าวพันธุ์ต่าง ๆ 2) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปสินค้าอาหาร เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่นำผลิตผลทางการเกษตรทั้งพืชและสัตว์มาทำการแปรรูปเพื่อเป็นอาหาร เช่น น้ำตาลแว่น 3) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูป ประดิษฐ์เครื่องอุปโภค บริโภค เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่นำวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ มาทำการแปรรูปหรือประดิษฐ์เพื่อเป็นเครื่องอุปโภค บริโภค เช่น ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ เสื้อผ้าทอ ผ้าบาติก หัตถกรรมจักสาน เป็นต้น โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ใช้สำหรับการศึกษาค้างนี้ จำนวน 13 กลุ่ม อยู่ในพื้นที่จังหวัดสงขลา จำนวน 5 กลุ่ม อยู่ในพื้นที่จังหวัดพัทลุง จำนวน 4 กลุ่ม และอยู่ในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 4 กลุ่ม

ผลสรุปคำว่า “เครือข่าย” ภายใต้อความหมายในมิติของชาวบ้านซึ่งเป็นสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มาร่วมพัฒนาเครือข่าย เพื่อค้นหามุมมองและความเข้าใจของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของการศึกษาค้างนี้ว่ามีความคิดเห็นต่อคำว่า “เครือข่าย” อย่างไร หรือ หมายถึงอะไร

เพื่อที่ทางคณะผู้วิจัยสามารถประเมินได้ว่าสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความเข้าใจต่อคำว่า “เครือข่าย” ซึ่งถือเป็นคำสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ว่ามีมากน้อยอยู่ในระดับใด รวมทั้งยังเป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันในนิยามของคำว่า “เครือข่าย” ระหว่างคณะผู้วิจัยกับสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ศึกษาอีกด้วย ซึ่งทั้ง 13 วิสาหกิจชุมชนได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับมิติมุมมองต่อคำว่า “เครือข่าย” ไว้อย่างหลากหลาย และมีความคล้ายคลึงกัน เช่น 1) การเกาะกลุ่มของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน 2) การติดต่อและพึ่งพากันระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 3) การเชื่อมโยงการดำเนินงานกัน 4) การพบปะกันและมีการปฏิสัมพันธ์ต่อกัน 5) การมีกิจกรรมที่ดำเนินการใกล้เคียงกันมาร่วมมือกันดำเนินงาน 6) การแบ่งปันซึ่งกันและกันและร่วมกันเรียนรู้ประสบการณ์ 7) การทำงานร่วมกับองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จากมิติมุมมองดังกล่าวข้างต้น พบว่า สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ศึกษามองว่า เครือข่ายเป็นกลุ่มหรือทีม รวมถึงสมาชิกที่เกิดขึ้นภายในชุมชนก่อน จากนั้นจึงมีการเชื่อมโยงเครือข่ายที่เป็นการเชื่อมโยงเข้าหากัน และสามารถพึ่งพากันได้

ผลสรุปคำว่า “วิสาหกิจชุมชน” ภายใต้อความหมายในมุมมองแต่ละวิสาหกิจชุมชนของพื้นที่ศึกษาสามารถสรุปเป็นภาพรวมได้ ดังนี้ 1) เป็นธุรกิจของชุมชนที่ดำเนินการโดยชุมชนเอง 2) เป็นการบริหารจัดการโดยชุมชนและเพื่อชุมชนเอง 3) เป็นองค์กรที่สมาชิกในชุมชนช่วยกันคิด ช่วยกันทำ เพื่อประโยชน์ของสมาชิกในชุมชน 4) เป็นการรวมตัวกันของคนในชุมชนเพื่อดำเนินงานพัฒนาและจัดทำผลิตภัณฑ์ และ 5) เป็นองค์กรชุมชนที่สมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันกำหนดทิศทาง วางแผน การจัดการ ประสานงานในเรื่องการสร้างงาน สร้างรายได้ในพื้นที่ ซึ่งจากมิติมุมมองดังกล่าวข้างต้น พบว่า สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ศึกษามองว่า วิสาหกิจชุมชน เป็นเรื่องของการบริหารจัดการธุรกิจโดยชุมชนโดยคนในชุมชนเป็นผู้ร่วมดำเนินงานและร่วมรับผิดชอบ

ในส่วนของหน่วยงานที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป้าหมายในพื้นที่การศึกษาคิดว่าควรเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนและมาร่วมอยู่ ในเครือข่ายการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในมิติสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะสภาพภูมิศาสตร์ การจัดการกลุ่ม และผลิตภัณฑ์ ดังรายละเอียดผลการศึกษา ซึ่งสามารถสรุปเป็นภาพรวมได้ ดังนี้ 1) พัฒนาชุมชนจังหวัด 2) องค์การอาหารและยา 3) สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด 4) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 5) สาธารณสุขจังหวัด 6) เกษตรอำเภอ 7) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ 8) หน่วยงานด้านการวิจัยต่าง ๆ 9) สื่อมวลชน 10) หน่วยงานด้านการศึกษา ทั้งระดับโรงเรียนและระดับมหาวิทยาลัย 11) กรมการท่องเที่ยว 12) หน่วยงานด้านการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน 13) ผู้ประกอบการ 14) กรมการข้าว 15) บริษัททัวร์ และ 16) กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ผลการดำเนินงานในกระบวนการหรือเพื่อวางแผนเป้าหมายของเครือข่าย รายละเอียดผลการศึกษาเกี่ยวกับเป้าหมายของเครือข่ายในมุมมองของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ใช้เป็นกรณีศึกษาครั้งนี้สามารถสรุปเป็นภาพรวมได้ ดังนี้ 1) เพื่อเชื่อมโยงความสามัคคีของแต่ละกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 2) เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลต่าง ๆ ของแต่ละกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ศึกษาให้รู้จักกัน 3) เพื่อให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกิดการพัฒนาในทางที่ดีขึ้นในด้านการบริหารจัดการ 4) เพื่อนำเสนอเรื่องผลิตภัณฑ์ของแต่ละ

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่หลากหลายและมีคุณภาพ 5) เพื่อร่วมประชาสัมพันธ์ในเรื่องของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของสมาชิกกลุ่มเครือข่าย 6) เพื่อร่วมพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืนโดยมีการบริหารจัดการที่ดีขึ้น และสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายมีความรู้ในด้านการจัดการวิสาหกิจชุมชนที่หลากหลายมากขึ้น 7) เพื่อให้เกิดการร่วมมือกันทำงานในส่วนที่สามารถร่วมมือกันได้ระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายในโอกาสต่าง ๆ ที่สำคัญ หรือสร้างพลังร่วมกันในการสร้างความร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ และ 8) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทักษะคิด แนวคิด และรูปแบบการบริหารจัดการของแต่ละกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ผลการดำเนินการประชุมระดมสมองเพื่อพัฒนาเครือข่ายร่วมกันของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ผลการศึกษาสามารถสรุปเป็นประเด็นย่อย ได้ดังนี้

1. ความต้องการที่จะร่วมเป็นเครือข่าย จากความคิดเห็นพบว่า ส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะเข้าร่วมเป็นเครือข่ายอย่างมาก เนื่องจากเหตุผลต่าง ๆ เช่น 1) เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน 2) เกิดการช่วยเหลือหรือส่งเสริมงานด้านการตลาดร่วมกัน 3) เกิดการแจ้งข้อมูลสำคัญของแต่ละวิสาหกิจชุมชนเพื่อการบอกต่อ เช่น จุดเด่นของวิสาหกิจชุมชนเครือข่าย 4) เกิดการส่งเสริมการสร้างรายได้ซึ่งกันและกัน เกิดการแบ่งปันผลประโยชน์ ภายใต้ผลิตภัณฑ์ทั้งที่เหมือนและต่างกัน 5) ทำให้ได้ความรู้และความคิดที่ไม่โดดเดี่ยว ได้ช่วยลดจุดบอดซึ่งกันและกัน เป็นการเพิ่มความรู้ และได้นำข้อมูลมาเป็นแบบอย่างซึ่งกันและกัน 6) เกิดเครือข่ายที่กว้างขวางขึ้น นอกเหนือจากวิสาหกิจชุมชนในอำเภอหรือจังหวัดเดียวกัน 7) เกิดการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ การแลกเปลี่ยนลูกค้า เกิดกำไรที่มากขึ้น เพราะเมื่อมีเครือข่ายก็จะเกิดการส่งต่อของลูกค้าโดยการแนะนำไปยังวิสาหกิจชุมชนเครือข่าย และ 8) เป็นเครื่องมือที่ทำให้สามารถเกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ได้

2. ควรจะเป็นเครือข่ายอะไร ด้านไหน จากความคิดเห็นพบว่า ในประเด็นนี้มีความคิดเห็นต่อลักษณะเครือข่าย เช่น 1) เครือข่ายการจัดการภายใต้ความร่วมมือด้านการตลาด (สินค้าหรือผลิตภัณฑ์) โดยมีการแลกเปลี่ยนและหนุนเสริมสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ระหว่างวิสาหกิจชุมชนเครือข่าย ทำให้เกิดการซื้อขาย ฝากขาย ช่วยส่งต่อสินค้าระหว่างกัน ภายใต้ความโดดเด่นของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ในวิสาหกิจชุมชนนั้น ๆ ทั้งที่เหมือนและแตกต่างกัน และ 2) เครือข่ายการจัดการในมิติการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

3. การสร้างโอกาสในการพัฒนาให้เกิดเครือข่าย พบว่า มีความคิดเห็นที่หลากหลาย เช่น 1) แจ้งให้หน่วยงานภาครัฐระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้องรับทราบต่อประเด็นการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ทั้ง 3 จังหวัด เพื่อกำหนดนโยบายระดับภาครัฐในจังหวัด ซึ่งจะทำให้วิสาหกิจชุมชนทำงานเครือข่ายได้สะดวกและประสบผลสำเร็จมากขึ้น 2) สร้างเป็นศูนย์การเรียนรู้ของวิสาหกิจชุมชนเครือข่าย โดยตั้งอยู่ในวิสาหกิจชุมชนใดวิสาหกิจชุมชนหนึ่งก่อนทั้งใน 3 จังหวัดที่อยู่พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา 3) การพบปะพูดคุยหารือร่วมกันอย่างต่อเนื่อง (เวทีเครือข่าย) โดยกำหนดเป็น 4 เดือนต่อครั้ง และแลกเปลี่ยนหมุนเวียนเจ้าภาพจัดการประชุม 4) ให้สถาบันการศึกษาเป็นตัวกลางเชื่อมระหว่างวิสาหกิจชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง และ 5) ทำปฏิทิน

ข้อมูลของวิสาหกิจชุมชน โดยเป็นปฏิทินข้อมูลและผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่ร่วมเครือข่าย เพื่อให้ทราบข้อมูลเบื้องต้นของแต่ละวิสาหกิจชุมชน (การนำเสนอข้อมูลและผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย)

4. อุปสรรคหรือเงื่อนไขที่จะสร้างหรือพัฒนาเครือข่ายร่วมกัน พบว่า มีความคิดเห็นที่หลากหลาย เช่น 1) ขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลที่ดีร่วมกันของวิสาหกิจชุมชนเครือข่าย (ปัญหาการสื่อสารทางการตลาดระหว่างชุมชนเครือข่าย การบอกต่อแบบปากต่อปาก) 2) ความแตกต่างทางแนวคิดและรูปแบบการจัดการของแต่ละกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 3) ระยะทาง (ความห่างไกลระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่าย หรือการเดินทางไปยังบางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบางแห่งที่อาจเข้าถึงยากลำบาก) 4) ทุนทางสังคมในพื้นที่ชุมชนที่ตั้งของแต่ละกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่แตกต่างกัน 5) ความแตกต่างทางอุดมการณ์ในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน และ 6) การแบ่งปันหรือจัดสรรผลประโยชน์ (ความลงตัว)

5. ต้นแบบเครือข่ายการจัดการร่วมกันในครั้งนี้ ควรเป็นแบบไหน พบว่า ส่วนใหญ่คิดเห็นเป็น 3 รูปแบบ คือ 1) ต้นแบบเครือข่ายเชิงความรู้ (แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ทางการจัดการวิสาหกิจชุมชนที่ได้ดำเนินการมาของแต่ละวิสาหกิจชุมชนร่วมกัน) 2) ต้นแบบเครือข่ายเชิงความคิด (การเชื่อมโยงเชิงความคิดที่เหมือนกันและแตกต่างกัน) และ 3) ต้นแบบเครือข่ายการตลาด (การเชื่อมโยงสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ ทั้งที่เหมือนและแตกต่างกันเพื่อสร้างโอกาสทางการตลาดร่วมกัน)

ในส่วนของแนวทางการสร้างเครือข่าย โอกาส และความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายและพัฒนาต้นแบบเครือข่ายการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีรายละเอียดดังนี้

1. แนวทางการสร้างเครือข่ายการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

แนวทางการสร้างเครือข่ายการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พบว่า มีแนวทาง ดังนี้ 1) ต้องมีการเริ่มต้นโดย “การใช้ตัวกลางหรือองค์กรกลาง” เข้ามาดำเนินการสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมก่อน ซึ่งจำเป็นต้องใช้การมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และหน่วยงานทางวิชาการในการส่งเสริมสนับสนุนเครือข่ายการจัดการวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม พร้อมขับเคลื่อนเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็งและมีความสามารถในการพึ่งตนเองได้ 2) ขยายฐานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้เพิ่มมากขึ้น โดยการเชื่อมโยงเครือข่ายกับวิสาหกิจชุมชนประเภทต่าง ๆ เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายให้กว้างขึ้น อันเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความร่วมมือในด้านการค้าและการลงทุน ด้านการผลิต การตลาด เป็นต้น ในการสร้างเสริมความสามารถในการแข่งขันและส่งผลให้เกิดประโยชน์สูงสุดร่วมกัน 3) พัฒนาความสัมพันธ์ทางเครือข่ายผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการสื่อสารและพบปะพูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำมาสู่การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนนำความรู้มาพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีศักยภาพผ่านการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ประชุมสัมมนา การศึกษาดูงาน หรือแม้แต่การวิจัย โดยสร้างเครือข่ายกับสถาบันทางการศึกษา วิสาหกิจชุมชนต้นแบบ หน่วยงาน

ภาครัฐ ภาคเอกชน โดยมุ่งเน้นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และ 4) สร้างให้เกิดความร่วมมือกันในการดำเนินงาน ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมทางการตลาดร่วมกัน การบริหารจัดการ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

2. โอกาสและความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

2.1 การเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จากการลงพื้นที่วิจัย ตั้งแต่เริ่มเข้าไปประสานงานกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้ง 13 กลุ่ม พบว่า การจัดการหรือการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแต่ละแห่งเป็นการดำเนินงานที่ดำเนินการแบบเบ็ดเสร็จภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เดียวเท่านั้น ขาดการส่งต่อด้วยวิธีการต่าง ๆ ไปยังพื้นที่กลุ่มวิสาหกิจอื่น (ต่างคนต่างทำ) นอกจากนี้ รูปแบบการจัดการหรือการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแต่ละแห่ง มีความเป็นปัจเจก (Private Sector) ที่สูงมาก อย่างไรก็ตาม พบว่า ประเด็นผู้ประกอบการนั้นเป็นกลไกหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่งหากจะมีการเชื่อมโยงเครือข่ายการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพราะเป็นส่วนในการส่งต่อทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไปสู่ลูกค้าและผู้ซื้ออย่างต่อเนื่อง เนื่องจากผู้ประกอบการมีกลุ่มตลาดหลักของตนเองอยู่แล้ว ทั้งนี้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกเป็นพื้นที่ศึกษานั้น มีพื้นที่ที่ใกล้เคียงกัน และลักษณะที่มาของการเกิดวิสาหกิจชุมชน รูปแบบการบริหารจัดการ และลักษณะผลิตภัณฑ์ที่มีความแตกต่างกัน จึงทำให้แต่ละกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีบทเรียนการจัดการที่แตกต่างกันเมื่อบุคคลเหล่านี้มาพูดคุยกัน จึงเป็นโอกาสที่ทำให้แต่ละกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นเกิดมีมุมมองที่หลากหลายมากขึ้น

อุปสรรคในการเชื่อมโยงเครือข่าย ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อแนวความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่าย พบว่า มีอุปสรรคหลายประเด็น เช่น 1) พื้นที่ดำเนินงานทดลอง มีขอบเขตที่กว้างเกินไปโดย “ระยะทาง” กลายเป็นอุปสรรคอย่างมากต่อการเชื่อมโยงเครือข่าย 2) รูปแบบการดำเนินชีวิตและวิถีชีวิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน บางกลุ่มการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มเป็นเพียงกิจกรรมเสริมของสมาชิกเท่านั้น โดยมีอาชีพหลักอื่นอยู่แล้ว เพียงแต่ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และเป็นการหารายได้เสริม ในขณะที่บางกลุ่มการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มถือเป็นกิจกรรมหลักหรือเป็นรายได้หลักของการทำงานให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทำให้ขาดความสะดวกในการมาร่วมกิจกรรม การเชื่อมโยงเครือข่าย เนื่องจากบางครั้งเกิดมุมมองที่ว่าทำให้เสียเวลา 3) การเข้าถึงผู้ประกอบการและการตลาด เนื่องจากบางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีการผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ในประเภทเดียวกันเกิดการแย่งชิงตลาด และผู้ประกอบการรายใหญ่ที่ทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถผลิตและส่งออกสินค้าได้อย่างต่อเนื่อง 4) วัตถุประสงค์การเชื่อมโยงเครือข่ายที่เกิดขึ้นเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลานั้นเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงได้ยาก เพราะสุดท้ายแล้วแต่ละกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเมื่อกลับไปยังกลุ่มของตนเอง ก็จะดำเนินตามวิธีการบริหารจัดการในรูปแบบเดิมด้วยเช่นกัน (ต่างคนต่างทำ) และ 5) วัฒนธรรมและแนวคิดทางการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนที่แตกต่างกัน

2.2 การเชื่อมโยงเครือข่ายโดยผ่านตัวกลาง พบว่า การที่มีผู้ดำเนินงานจัดกระบวนการในลักษณะเป็น “วิทยากรกระบวนการ (Facilitator)” คอยทำหน้าที่จัดกระบวนการให้สมาชิกได้

เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้เกิดทัศนคติร่วมกัน ทำให้เกิดโอกาสที่จะเชื่อมโยงเครือข่ายมีความเป็นไปได้มากขึ้น ทั้งนี้ บทบาทของมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นที่ได้ทำงานร่วมกับหลายหน่วยงานนั้นมีศักยภาพในการพัฒนาขึ้นมาเป็นตัวกลางของเครือข่ายได้ อย่างไรก็ตาม การประสานงานระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ทั้ง 13 กลุ่ม กระบวนการดังกล่าวก็นับว่าเป็นโอกาสในการสร้างเครือข่ายโดยการพัฒนาจากกลุ่มคนหรือมีหน่วยงานองค์กรใดเข้ามารับหน้าที่เป็นหน่วยงานเชื่อมโยงประสานกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

อุปสรรคในการเชื่อมโยงเครือข่าย พบว่า หน่วยงานที่จะมาเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงเครือข่ายและงบประมาณที่จะมาสนับสนุนคืออุปสรรคของการเชื่อมโยงเครือข่ายในประเด็นนี้ ซึ่งจากการดำเนินงานพบว่า ตัวกลางที่ทำการเชื่อมโยงนั้น จุดเริ่มต้นควรเป็นสถาบันการศึกษาภายในท้องถิ่นก่อน ไม่ควรเป็นเจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาเริ่มต้น เนื่องจากบทบาทของเจ้าหน้าที่รัฐที่ทำงานเชื่อมประสานงานในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ยังติดอยู่กับระบบการสั่งการแบบแนวดิ่ง (Top Down) ไม่สามารถเชื่อมโยงหรือสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อโครงการได้ดำเนินการแล้วเสร็จ ก็พบว่าการเชื่อมโยงกันของกลุ่มเครือข่ายนั้น มีการสื่อสารเชื่อมโยงกันผ่านทางสังคมออนไลน์ แต่หากไม่มีหน่วยงานเข้ามาดูแลในส่วนนี้เครือข่ายจะลดตัวลง เนื่องจากไม่มีกิจกรรมที่ดำเนินงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้น หน่วยงานภาครัฐควรเข้าร่วมดำเนินการหลังเกิดเครือข่ายในลักษณะร่วมเป็นตัวกลาง เพื่อให้งบประมาณอุดหนุนการดำเนินงานหรือให้เกิดการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้สมาชิกเครือข่ายที่ต้องการสร้างหรือพัฒนาขึ้นมาได้ดำเนินการร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหน่วยงานที่จะรับเป็นตัวกลางร่วมกันจะต้องมีการวางแผนยุทธศาสตร์ในระยะกลางเพื่อให้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนเป็นการรักษาเครือข่ายและสมาชิกของเครือข่ายให้คงอยู่ต่อไป

3. ต้นแบบเครือข่ายการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

“ต้นแบบเครือข่ายความรู้ด้านการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน” เป็นต้นแบบการสร้างเครือข่าย การจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ทั้งนี้ การเชื่อมโยงเครือข่ายดังกล่าวอยู่ภายใต้บริบทของ “การจัดการวิสาหกิจชุมชน” เป็นตัวหลักและภายใต้บริบทดังกล่าว พบประเด็นที่เป็นข้อจำกัดของการเชื่อมโยงเครือข่ายการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ดังนี้ 1) เกิดการแบ่งปันทางการตลาดสำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีผลิตภัณฑ์เหมือนกันและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีผลิตภัณฑ์ต่างกัน 2) การจัดการวิสาหกิจชุมชน ส่วนใหญ่ยังเป็นการจัดการในลักษณะบุคคลหรือกลุ่มคนที่เฉพาะเจาะจง ซึ่งยังไม่ได้มีการวางระบบภายในกลุ่ม หากมีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคล ระบบการดำเนินงานอาจมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตามไปด้วย ซึ่งจากข้อจำกัดดังกล่าว ต้นแบบการสร้างเครือข่ายการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จึงเป็นลักษณะการเชื่อมโยงเครือข่ายด้านการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด คือ “เครือข่ายความรู้ด้านการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา” ทั้งนี้ จากการศึกษาทั้ง 13 กลุ่มวิสาหกิจชุมชน พบว่า “เครือข่ายการจัดการความรู้” เป็นเครือข่ายต้นแบบรูปแบบหนึ่งที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ภายใต้ความโดดเด่นทางการบริหารจัดการ การตลาด และผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างกัน อันทำให้เกิดชุดความรู้ที่แต่ละกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหรือลดจุดอ่อนของ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเท่าที่แต่ละกลุ่มสามารถดำเนินการได้ภายใต้ศักยภาพที่มี ส่วนหน่วยงานรัฐโดยเฉพาะองค์กรที่ดูแลหรือสนับสนุนเรื่องของวิสาหกิจชุมชน มีข้อมูลในการสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้งในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ รวมถึงระเบียบต่าง ๆ โดยมีตัวกลางเชื่อมประสานหรือ “การเชื่อมโยงเครือข่ายโดยผ่านตัวกลาง” เพื่อให้เกิดข้อมูลหรือเกิดเครือข่ายการจัดการความรู้ตลอดจนเนื้อหาที่แต่ละกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ไม่ว่าจะเป็น การบริหารจัดการชุมชนที่แตกต่างกัน ข้อดี ข้อเสีย โอกาส และผลกระทบ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะถูกส่งต่อไปยังหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องที่ดูแลเชิงนโยบายและระเบียบต่าง ๆ ผ่านตัวกลางที่เชื่อมประสานในการส่งต่อข้อมูลความรู้ที่ได้ต่อไป

อภิปรายผล

1. แนวทางการสร้างเครือข่ายการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จากผลการศึกษาทำให้เห็นได้ว่าการจะทำให้เกิดเครือข่ายขึ้นมาได้อย่างเป็นรูปธรรมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเริ่มต้นจากการใช้ตัวกลางหรือองค์กรกลางเข้ามาดำเนินการสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้การมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็ง จากนั้นค่อยขยายฐานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้เพิ่มมากขึ้น โดยการเชื่อมโยงเครือข่ายกับวิสาหกิจชุมชนประเภทต่าง ๆ เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายให้กว้างขึ้น และพัฒนาความสัมพันธ์ทางเครือข่ายผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการสื่อสารและพบปะพูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง และสร้างให้เกิดความร่วมมือกัน เครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีกระบวนการการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมทางการตลาดร่วมกัน ซึ่งถือเป็นประเด็นที่มีความสำคัญมาก ดังที่ Kenaphoom (2015) ได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า การขยายช่องทางการจัดจำหน่ายและการขยายพัฒนาเครือข่ายทางธุรกิจเพื่อส่งเสริมการกระจายสินค้าร่วมกันเป็นแนวทางกลยุทธ์เชิงรุกที่สำคัญที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้องมาร่วมมือกัน

2. โอกาสและความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเครือข่ายการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จากผลการศึกษาทำให้เห็นได้ว่า การเชื่อมโยงเครือข่ายการจัดการระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่อกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้น มีอุปสรรคในหลายประเด็นที่อาจทำให้การเชื่อมโยงเครือข่ายไม่ประสบความสำเร็จ เช่น ระยะทางที่ห่างไกลกันของแต่ละกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือรูปแบบการดำเนินชีวิตและวิถีชีวิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแต่ละแห่งที่มีความแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม การเชื่อมโยงเครือข่ายผ่านตัวกลาง มีโอกาสและความเป็นไปได้มากในทางปฏิบัติที่จะทำให้เกิดเครือข่ายที่เป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับที่ Phitsanulok Provincial Agricultural Extension Office (2011) ได้กล่าวไว้ว่า ตัวกลางถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่จะเป็นผู้ประสานให้เกิดเครือข่ายที่มีสมาชิกทั้งระดับกลุ่มวิสาหกิจ

ชุมชน ผู้ประกอบการ หน่วยงานรัฐ และหน่วยงานเชื่อม โดยตัวกลางทำหน้าที่ในลักษณะของวิทยากร กระบวนการ คอยทำหน้าที่จัดกระบวนการให้สมาชิกได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้เกิดทัศนคติร่วมกัน ทำให้เกิดโอกาสที่จะเชื่อมโยงเครือข่ายให้มีความเป็นไปได้มากขึ้น ซึ่งสถาบันการศึกษา โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยถือเป็นหน่วยงานที่มีศักยภาพในการเป็นตัวกลางของเครือข่ายได้ อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากเครือข่ายได้ก่อตัวขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว หน่วยงานภาครัฐก็ควรเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ หลังเกิดเครือข่ายในลักษณะร่วมเป็นตัวกลางเพื่อให้บริการอุดหนุนการดำเนินงานหรือให้เกิดการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้สมาชิกเครือข่ายที่ต้องการสร้างหรือพัฒนาขึ้นมาได้ดำเนินการร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ความเป็นเครือข่ายยังคงอยู่ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chamnanphon (2015) ที่ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายการตลาดวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวไทย เพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรบูรณาการทำงานร่วมกันในการ สนับสนุนส่งเสริมการสร้างและการจัดการเครือข่ายการตลาดวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยว โดยวางแผน ทางการตลาดร่วมกับวิสาหกิจชุมชนพร้อมขับเคลื่อนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งและยั่งยืน

3. ต้นแบบเครือข่ายการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ผลการศึกษาทำให้เห็นได้ว่ามีข้อจำกัดต่าง ๆ มากมายของการพัฒนาเครือข่ายให้เกิดขึ้น ดังที่ Jantawongsri (2004) ได้สรุปให้เห็นถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานร่วมกันระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านการผลิต เช่น แหล่งวัตถุดิบ ทักษะและความรู้ความสามารถที่แตกต่างกัน 2) ปัจจัยด้านการตลาด เช่น ความสามารถในการหาตลาดมารับผลผลิตที่ผลิตได้ที่ไม่เท่ากัน 3) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ซึ่งแต่ละกลุ่มวิสาหกิจมีรูปแบบอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการดำเนินงานที่แตกต่างกัน 4) ปัจจัยด้านการเงิน โดยส่วนใหญ่แล้วมีรูปแบบการถือหุ้น การสะสมทุน การดำเนินกิจกรรมด้านการเงิน การบัญชี การกำหนดการจัดสรรผลกำไรอย่างเป็นสัดส่วนของแต่ละกลุ่มวิสาหกิจที่แตกต่างกัน 5) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของสมาชิกในการดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจที่แตกต่างกัน บางกลุ่มอยู่ในรูปแบบคณะกรรมการมีการรับฟังความเห็นทำให้สมาชิกมีส่วนร่วมมาก บางกลุ่มเป็นลักษณะครอบครัวหรือบุคคลคนเดียวมีอำนาจตัดสินใจ ทำให้สมาชิกมีส่วนร่วมน้อย ฉะนั้น “เครือข่ายความรู้ด้านการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา” ถือเป็นต้นแบบเครือข่ายที่ได้จากการศึกษาทั้ง 13 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในครั้งนี้ ซึ่งถือเป็นเครือข่ายต้นแบบรูปแบบหนึ่งที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ภายใต้อาณัติของหน่วยงานด้านการบริหารจัดการ การตลาด และผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างกัน อันทำให้เกิดชุดความรู้ที่แต่ละกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหรือลดจุดอ่อนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเท่าที่แต่ละกลุ่มสามารถดำเนินการได้ ภายใต้อำนาจที่มี ซึ่งสอดคล้องกับที่ Pongprayong and Chantaranamchoo (2013) ได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์จังหวัดสมุทรสงคราม โดยผล

การศึกษาในเชิงคุณภาพที่สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรมีการพัฒนาช่องทางข้อมูลข่าวสาร โดยการจัดกิจกรรมเชื่อมโยงเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลระหว่างกลุ่มอันจะนำมาสู่ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ที่จะเป็นแนวทางในการบริหารจัดการร่วมกันในบางประเด็น โดยมีตัวกลางเชื่อมประสาน หรือการเชื่อมโยงเครือข่ายโดยผ่านตัวกลาง เพื่อให้เกิดข้อมูลหรือเกิดเครือข่ายการจัดการความรู้ขึ้นมา เพื่อให้เกิดเนื้อหาที่แต่ละกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และแต่ละภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง จะได้นำไปใช้จากชุดข้อมูล ที่ได้ตามความเหมาะสมต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาต้นแบบการสร้างเครือข่ายการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ภายใต้การสร้างเป็นเครือข่ายการจัดการความรู้ โดยเป็นไปในลักษณะต้นแบบ การเชื่อมโยงเครือข่ายความรู้ด้านการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

1. การพัฒนาและสร้างหน่วยงานเชื่อมประสาน โดยหน่วยงานที่เชื่อมประสานควรเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นองค์กรหรือหน่วยงานที่สามารถประสานกับหน่วยงานอื่นได้ด้วย ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน โดยสถาบันการศึกษาควรเป็นหน่วยงานตั้งต้นในการเชื่อมประสานงาน ในรูปแบบวิทยากรกระบวนการ เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพ โดยหน่วยงานด้านการส่งเสริมการขับเคลื่อนด้านวิสาหกิจชุมชนระดับจังหวัด จำเป็นต้องสนับสนุนงบประมาณเพื่อให้เกิดหน่วยงานเชื่อมประสานและเกิดกิจกรรมเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

2. การพัฒนาและสร้างทางเลือกของการเชื่อมโยงเครือข่ายในลักษณะเครือข่ายเพื่อเพิ่มมูลค่าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และเครือข่ายด้านการแบ่งปันและร่วมส่งเสริมทางการตลาด

3. ภายใต้แนวคิดและลักษณะรูปแบบของการจัดการกลุ่มวิสาหกิจ ความเข้มแข็งในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจ การเข้าถึงกลุ่มตลาดและลูกค้า รวมทั้งลักษณะผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างกันออกไป ทำให้การแบ่งปันทางการตลาดทั้งสำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีผลิตภัณฑ์ที่เหมือนกันและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีผลิตภัณฑ์ที่ต่างกัน สามารถช่วยลดข้อจำกัดได้โดยการพัฒนาและสร้างทางเลือกของการเชื่อมโยงเครือข่าย ในลักษณะเครือข่ายเพื่อเพิ่มมูลค่าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และเครือข่ายด้านการแบ่งปันและร่วมส่งเสริมการตลาด โดยเป็นลักษณะการสร้างผลิตภัณฑ์ร่วมเพื่อเสนอไปยังผู้ประกอบการหรือหน่วยงานต่าง ๆ หรือสร้างความร่วมมือในการสร้างตลาดเพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายได้ร่วมกันกำหนดและออกแบบขึ้นมา ซึ่งถือเป็นการยกระดับความร่วมมือการดำเนินงานร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

กิตติกรรมประกาศ

ขอบพระคุณทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2560

เอกสารอ้างอิง

- Angsupanich, S. (2003). *Songkhla lake - why is it important*. Retrieved from http://www.khlong-u-taphao.com/index.php?file=topic&obj=forum.view_cat_id=04,id=20 [in Thai]
- Chamnanphon, K. (2015). *A development model of tourism marketing network management in the small and micro community enterprise in Thailand to prepare for ASEAN economic community* (Doctor dissertation). Silpakorn University, Bangkok. [in Thai]
- Department of Agriculture Extension, Ministry of Agriculture and Cooperatives. (2018). *Community Enterprise Information System*. Retrieved from <https://smce.doae.go.th/>
- Jantawongsri, W. (2004). *Factors affecting the success of community enterprise kantharawichai district mahaSarakhm province* (Master's thesis). Khon Kaen University, Khon Kaen. [in Thai]
- Jareonwongsak, K. (2000). *Network management: A key strategy for the success of education reform*. Bangkok: Success Media. [in Thai]
- Kenaphoom, S. (2015). The approach for developing the effectiveness of community enterprise in mahasarakham province. *Prae-wa Kalasin Journal of Kalasin University*, 2(3), 68-85. [in Thai]
- Khamanarong, S. (2002). *The marketing diversification of SMEs administration in Thailand*. Japan: Nagoya University.
- Phitsanulok Provincial Agricultural Extension Office. (2011). *Report of Phitsanulok community enterprise information*. Phitsanulok: Phitsanulok Provincial Agricultural Extension Office. [in Thai]
- Photisita, C. (2013). *Science and art of quality research*. Bangkok: Aumarin Printing. [in Thai]
- Pongpit, S. (2002). *Community enterprises are not community businesses*. Bangkok: Adison Press Product. [in Thai]
- _____. (2009). *Community enterprise guide*. Bangkok: Palangpanya. [in Thai]
- Poungprayong, K., & Chantaranamchoo, N. (2013). The development approach of small and micro community enterprise processing and product group Samutsongkram Province. *Silpakorn Educational Research Journal*, 5(1), 108-120. [in Thai]
- Promsakla Na Sakonnakorn, T., & Sungkarat, U. (2013). *Guidelines for the development of operations of community enterprises* (Research report). Department of Educational Foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University. [in Thai]

Secretariat Office of Community Enterprise Promotion Board. (2005). *Community Enterprise Promotion Act, B.E. 2548*. Bangkok: Department of Agriculture Extension, Ministry of Agriculture and Cooperatives. [in Thai]

Starkey, P. (1997). *Networking for development*. UK: Practical Action.